

УДК 94:271.2(477)

DOI <https://doi.org/10.30970/2307-1664.2019.26.8>

ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ЕТНІЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ПОЧАЇВСЬКОГО МОНАСТИРЯ КРИЗЬ ПРИЗМУ ОБСТАВИН ЙОГО ЕКЗИСТЕНЦІЇ ВПРОДОВЖ КІНЦЯ XVI – ПОЧАТКУ XVIII СТ.

Вікторія Ричко

*Рівненський державний гуманітарний університет,
історико-соціологічний факультет, кафедра філософії
вул. Пластова, 31, 33000, м. Рівне, Україна*

У статті проведено комплексне аналітичне дослідження обставин заснування і функціонування Почаївського монастиря впродовж кінця XVI – початку XVIII ст., що визначили вагомий вплив на формування його етнічної ідентифікації. Здійснено аналіз обставин заснування Почаївського монастиря у контексті специфіки релігійно-церковного життя Волині наприкінці XVI – на початку XVII ст. З'ясовано, що за умов протистояння Православної і Греко-Уніатської Церков особлива місія у цей час була покладена на православні чернечі обителі як потужні осередки боротьби за права своєї Церкви. Одним із них став Почаївський монастир, заснований волинською шляхтянкою Анною Гойською. Акцентовано, що наміри волинського нобілітету зміцнити становище Православної Церкви простежуються також у виборі ігумена Почаївського монастиря. Ним став Іов Желізо – один із найавторитетніших релігійно-церковних подвижників Волині того часу, котрі гуртувалися навколо Острозького культурно-освітнього центру. Обґрунтовано, що він був також одним із визначних репрезентантів духовних пошуків у царині православної традиції в краї, що підтверджується низкою його праць полемічного та гомілетичного змісту. Стіяка позиція захисту Іовом Желізом традиційних східнохристиянських ідеалів прослідковується у його духовних практиках, зокрема, містичній практиці ісихазму. Розвинуто думку про те, що за його ігуменства в Почаївській чернечій обителі було не лише впорядковано її внутрішній устрій згідно з вимогами спільножитного статуту, належним чином облаштовано, а також налагоджено її соціально-економічну діяльність, але й високо піднесено релігійний та моральний авторитет монастиря, що сприяло його утвердженню як духовно-релігійного центру православної Волині. Визначено, що участь Іова Почаївського в помісному соборі Православної Церкви 1628 р. у Києві стала одним зі свідчень національного характеру його діяльності. Наголошено, що справа канонізації Іова Желіза, реалізована українською православною ієрархією 1659 р., стала однією з підвалин набуття Почаївським монастирем статусу православного духовно-релігійного осередку загальноукраїнського значення.

Ключові слова: Волинь, Почаївський монастир, Православна Церква, волинська шляхта, етнічна ідентифікація.

Актуальність дослідження. В історії релігієзнавчої думки в Україні питання ролі релігійного чинника у духовно-культурному житті нації завжди посідало особливе місце. Зокрема, обґрунтування питання значення релігії і Церкви для української нації стало провідним лейтмотивом наукової діяльності митрополита Івана Огієнка. Національні риси Української Православної Церкви, за І. Огієнком, виявляються, зокрема, в тому, що вона активно включилася у процес формування свідомої української нації, вчить вірних любити свій народ, його звичаї, віру, берегти рідну мову, пісню. Національна Церква, на думку богослова, врешті-решт має й таку заслугу: вона виплекала і виховала «найчистіший національний тип українця» [22, с. 212]. Оскільки нині в українському релігієзнавстві від-

бувається актуалізація питання включення релігійного чинника в процес формування національної самосвідомості, це спонукало нас звернутися до історичного досвіду видатного релігійного осередку, а саме Почаївського монастиря як вагомого націєтворчого чинника в духовному житті українського народу.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій окресленої у статті наукової проблематики показує, що вона має суттєві напрацювання. Зокрема, це прослідковується в студіях О. Булиги, С. Гуменюк, А. Гудими, М. Довбищенка, В. Зелінського, митрополита Іларіона (Огієнка), Р. Квач, П. Ричкова і В. Луца, В. Рожка, Л. Филипович, А. Шумовського та інших. Однак відсутність комплексного дослідження питання провідних чинників формування етнічної ідентифікації Почаївського монастиря впродовж кінця XVI – початку XVIII ст. спонукало авторку звернутися до його більш ґрунтовного студіювання.

Мета нашої розвідки полягає у з'ясуванні обставин заснування та функціонування Почаївського монастиря впродовж кінця XVI – початку XVIII ст., що визначили вагомий вплив на формування його етнічної ідентифікації.

Виклад основного матеріалу. Особливе місце в історії Почаївського монастиря належить княгині Анні Тихонівні Гойській, яка походила з давнього шляхетського роду Козинських. Відомо, що її дідусь, Грінко Мжачич Козинський, був луцьким хорунжим, а батько Тихно – придворним короля Речі Посполитої [17, с. 165]. Після смерті чоловіка, земського луцького судді Єрофія Васильовича Гойського (1557 р.), Анна Тихонівна стала власницею багатого спадку, а саме: містечка Орля і сіл Козин, Устечко, Ридомиль, Лідехів, Зборів, Почаїв, Савчиці та Комнатка [21, с. 272–273].

1559 р., подорожуючи Волиню у справі збору коштів на церковні потреби, до замку в Орлі, де проживала княгиня Гойська, завітав грецький митрополит Неофіт. В її особі цей ієрарх знайшов активну підтримку своєї діяльності: відомо, що волинська шляхтянка «зробила тоді великі пожертви на церковні справи в Греції» [24, с. 16]. На знак вдячності за її добротність, митрополит Неофіт подарував поміщиці ікону Божої Матері, привезену ним із Константинополя. Цей образ Божої Матері княгиня Гойська розмістила у своїй домашній каплиці, де він зберігався майже 40 років (1559–1597 рр.). За цей час і слуги, й вона сама неодноразово були свідками надзвичайних зцілень тих, хто молився перед образом Богородиці [3, с. 29]. Зокрема, згідно з переказом, саме так прозрів сліпонароджений брат княгині – Пилип Козинський [11, с. 21]. З огляду на це княгиня Анна вирішила зробити чудотворну ікону надбанням широкого загалу.

Місцем її нового перебування було обрано Успенську церкву на горі біля Почаєва. Такий вибір Гойської був не випадковим. Він найімовірніше зумовлювався тим, що на цю гору з різних країв приходили паломники вшанувати вже наявну тут православну святиню у вигляді відбитку стопи Богородиці, який, згідно з переказом, утворився ще в XIII ст. [3, с. 29].

1597 р. відбулося урочисте перенесення ікони Божої Матері до Почаївської Успенської церкви, де були присутні «...багато священників і монахів та тисячі народу» [24, с. 16]. А вже 14 листопада 1597 р. княгиня Анна Гойська внесла до Кременецьких земських книг фундушевий запис про заснування Почаївського монастиря: «...умислила єсьми монастир збудувати і його фундувати таким звичаєм, аби у том монастирі ченців людей добрих побожного живота ні якого іншого закону, тільки Гречеського Східної церкви послушества лічбою осьм і дяків два і для виживеня їх в том монастирі будучих, на тую церкву Успіння святе пречисте і монастир при ній будучий надаю... тую маєтність Почаїв...» [19, с. 21; 15, с. 13].

Таким чином, Анна Гойська стала засновницею та фундаторкою православного чернечого осередку, якому доля у майбутньому визначила бути одним із найвидатніших монастирів не лише на теренах Волині, але й далеко за її межами. Однак благодійницька ініціатива княгині не лише поклала початок налагодженню тамтешнього організованого чернечого життя. Перенесення нею чудотворної ікони Божої Матері в Успенську церкву та заснування Почаївського монастиря були, по суті, приводами до реалізації далекоглядніших задумів шляхтянки. Задля їхнього з'ясування звернемося до обставин тодішнього релігійно-церковного життя Волині.

Період кінця XVI – першої половини XVII ст. склав надзвичайно важливий етап релігійного, духовного та національного розвитку українського суспільства Волині. Активний поступ Реформації, пожвавлення культурно-національного руху, вихід на арену історії оновленого посстридентського католицизму – всі ці події другої половини XVI ст. дали потужний поштовх для глобальних внутрішніх змін, передусім трансформації ціннісних та духовних орієнтирів волинської шляхти. Місійний успіх Римо-Католицької церкви в Речі Посполитій призводить до того, що саме наприкінці XVI – першої половини XVII ст. певна частина її представників увійшла в сферу впливу цієї Церкви. Одним із виявів цього став процес релігійної конверсії, тобто переходу православних до інших конфесій, який досяг наймасштабнішого розмаху в останній чверті – наприкінці XVI ст. [9, с. 483]. Однак Православна Церква в цей період виявилася неспроможною виступити на рівних в «боротьбі за душу» з освіченими католиками та протестантами [9, с. 484].

Один із шляхів виходу суспільства і Православної Церкви зі стану релігійної та інституціональної кризи частина волинського нобілітету вбачала в церковній унії із Римом. Очікувалося, що ця єдність не тільки вирішить проблему єдності християн, але й дасть можливість досягнути політичної рівності православних і католиків. Однак, як відомо, проголошення Берестейської унії 1596 р. та виникнення Греко-Уніатської Церкви викликало рішучий спротив більшості православної шляхти і, як наслідок, відбувся розкол Церкви і суспільства. Відтоді Україна фактично отримала два різних вектори свого суспільно-релігійного майбутнього – в унії з Римом або на засадах не з'єданого з католицизмом православ'я [9, с. 485–486].

Після проголошення Берестейської унії Православна Церква опинилася у критичній ситуації: вона втратила не лише ієрархію, але й майже всіх вірних із числа магнатів, які мали реальний вплив на формування внутрішньої політики Речі Посполитої. Позаяк православна шляхта зуміла зберегти свою Церкву від остаточного інституалізаційного розвалу та духовного занепаду. Виборовши у важкій сеймовій боротьбі право на юридичне визнання своїх релігійних прав (1609 р.), а пізніше досягнувши легітимізації православної ієрархії в Речі Посполитій (1632–1633 рр.), вона повернула Православній Церкві Луцьку єпископську кафедру (1638 р.). Отже, законність Православної Церкви на Волині було відновлено як з точки зору державного, так і канонічного права. Головна заслуга цього історичного успіху належить передусім Костянтину Острозькому, а також середній і дрібній шляхті, яка після його смерті прийняла на себе головний тягар політичної боротьби за права своєї Церкви [9, с. 487–488].

Водночас із захистом юридичних прав Православної Церкви волинська шляхта доклала великих зусиль для духовного та релігійного відродження православ'я. Особлива місія, за умов практично повної відсутності православної ієрархії, нею була в цей час покладена на православні монастирі, які, як передбачалося, за наявності фінансових можливостей і високого морального авторитету могли стати потужними осередками боротьби за права своєї Церкви [16, с. 58]. З огляду на це наприкінці XVI – в першій половині XVII ст.

на Волині було засновано десятки нових монастирів, які стали духовними центрами православ'я у краї. Першим, хто звернув особливу увагу на православні монастирі в своїх володіннях, був князь К. Острозький. Так, ним були розбудовані Дубенський Спаський монастир (1592 р.), Дерманський монастир (1602 р.) та інші. Услід за ним й інші волинські шляхтичі засновують у своїх маєтках православні монастирі [2, с. 155]. Таким чином, одним із них був Почаївський монастир, фундований княгинею Анною Тихонівною Гойською.

Отже, заснування Почаївської чернечої обители у контексті суспільно-релігійних реалій того часу мало на меті створення потужного православного релігійного осередку в краї, завдання якого полягали не лише у місійній праці та плеканні християнських чеснот вірних Православної Церкви, але в ширшому значенні – протидії поширенню впливу Греко-Уніатської Церкви. Підтвердження цієї думки знаходимо в праці митрополита Іларіона (Івана Огієнка) під назвою «Фортеця Православ'я на Волині. Свята Почаївська Лавра» (Вінніпег, 1961 р.), де автор назвав княгиню Гойську «великою українською патріоткою», яка «зараз відгукнулася на заклик кн. Костянтина (Острозького. – В. Р.) усім боротися з відступною унією» [12, с. 333]. Водночас зроблений нею у фундушевому записі Почаївського монастиря особливий наголос на тому, щоб в ньому проживали ченці «... ні якого іншого закону, тільки Гречеського Східної церкви послушенства...» дає підстави зробити висновок про те, що вчинок Гойської був «явним викликом проти короля та його злощасної унії» [12, с. 333]. Отже, заснування княгинею Анною Гойською Почаївського монастиря – це одна з ознак консолідації православної шляхти Волині навколо її лідера, князя Костянтина Острозького, а також демонстрація її готовності захищати інтереси своєї Церкви.

Наміри волинського нобілітету зміцнити становище Православної Церкви в краї, підняти її престиж і авторитет та водночас протидіяти унії вбачається дослідниками також у виборі ігумена новоствореного Почаївського монастиря, яким став Іов Желізо (1551–1651 рр.).

Іван (у чернецтві Іов) Желізо народився 1551 р. поблизу Коломиї у заможній шляхетській родині. У віці 10-ти років він став послушником Угорницької Свято-Спаської обители, а згодом – її ченцем. Чутки про добропорядне життя та чернечі подвиги отця Іова дійшли до князя Костянтина Острозького, який запросив його на ігуменство в Дубенський Хрестовоздвиженський монастир. У ньому Іов Желізо перебував більше 20-ти років, а саме з 1583 по 1604 рр. [4, с. 146].

Вже за ігуменства в Дубенському монастирі Іов Желізо розпочав активно займатися полемічною і гомілетичною творчістю, ставши, таким чином, одним із визначних репрезентантів духовних пошуків у царині православної традиції в краї, котрі гуртувалися навколо Острозького культурно-освітнього центру [23, с. 264–266]. З-поміж праць Іова Желіза особливу увагу дослідників привертають його повчання, де простежується виразна апологетика православ'я: «О Пресвятой Троице», «О Божестве Ісуса Христа», а також «О Божестве и Человечестве Ісуса Христа, Сына Божия, Его воплощении и о Богоматери». Їх Іов Желізо вибудовує винятково на святоотцівській основі, зводячи до мінімуму авторське «я» у тексті. З огляду на це, як твердить С. Гуменюк, богословська думка Іова Желіза має майже екзегетичний характер, причому з міцним опертям на східну патристику [6, с. 17]. Отже, Іов Желізо був для свого часу одним із найосвіченіших «мужів книжних» і користувався неабиякою повагою серед сучасників.

Водночас стійка позиція захисту Іовом Желізом традиційних східнохристиянських ідеалів простежується у його духовних практиках, зокрема, містичній практиці ісихазму. Її суть полягає у тому, що через містичне споглядання у чернечому подвижництві може бути досягнутий вищий ступінь пізнання – споглядання сутності речей, бачення нество-

реного світла, богопізнання [18, с. 134]. Згідно з цим містико-аскетичним вченням найвищу трансцендентну невимовну сутність можна досягнути лише шляхом мовчання, оскільки воно розглядалося як спосіб приєднання до істини, відволікання від усього мирського, метушливого, другорядного [14, с. 207] та молитви, яка є шляхом до спілкування із Творцем, має глибоке гносеологічне значення і у містичному спогляданні відкриває для подвижника те, що святоотцівська традиція називає «знаним логосов вещей», тобто їхній трансцендентний сенс [7, с. 157].

Отже, з огляду на те, що дубенський ігумен Іов славився «як монах освічений, глибоко чесотний, горливий богомолець і аскет, а до того ініціативний та меткий», то, як твердить митрополит Іларіон, саме такий очільник і був потрібний новозаснованому Почаївському монастирю [12, с. 34–35]. Тим більше, як йшлося у фундушевому записі Анни Гойської, «... А ігумен мусить бути чоловік Християнської Віри Східньої Церкви, Святих Правил нашого Грецького Ісповідання...» [12, с. 32]. Отже, за припущенням митрополита Іларіона, саме князь Костянтин Острозький та княгиня Гойська могли сприяти переходу дубенського ігумена Іова до Почаївського монастиря.

На той час до складу чернечого осередку на Почаївській горі входили лише невелика мурована церква Успіння Пресвятої Богородиці, де знаходилася подарована Анною Гойською чудотворна ікона, та печери біля її підніжжя, у яких жили ченці. Отже, це дало підстави дослідникам висловити припущення, в Почаївській обителі до приходу преподобного Іова настоятеля не було, оскільки не було спільножитного монастиря й кожен із тамтешніх ченців вів окреме печерне пустельницьке життя. І лише з появою Іова Желіза діяльність Почаївського монастиря була реорганізована згідно з спільножитним статутом [20, с. 83].

Уже в сані ігумена Почаївського монастиря Іов Желізо як справжній господар насамперед звернув увагу на проблему його благоустрою і належного облаштування, й зрештою, утримання. Це пояснюється тим, що зміна пустельножитного чернечого життя на спільножитне вимагала значних фінансових ресурсів: постала потреба не лише в побудові нового храму, але й у зведенні низки монастирських приміщень як для ченців, кількість яких почала поступово зростати, так і паломників. У цьому контексті переконливим свідченням духовного авторитету Почаївської обителі та її настоятеля Іова Желіза стала значна кількість пожертв на користь цього монастиря з боку волинської шляхти. Встановлено, що благодійниками Почаївського чернечого осередку були представники близько 20-ти заможних волинських родин: Вишневецькі, Долинські, Домашевські, Єловицькі, Жабокрицькі, Зубцевські, Карачевські та інші. Отже, жоден інший монастир на Волині не отримав подібної уваги жертводавців, як монастир у Почаєві [9, с. 206].

Значну увагу Іов Желізо приділяв господарській діяльності очолюваного ним монастиря. Так, відомо, що за часів його ігуменства ченці Почаївської обителі зразково вели своє господарство, до складу якого входили поля, садки, сіножаті, пасіка та інші. Та й сам преподобний Іов у церковному переданні виступає, зокрема, в образі працьовитого господаря: «Іов був зразком трудящого монаха: він цілий день невпинно працював, і ніхто ніколи не бачив його без праці. Він дуже любив садок та город і цілими днями працював у них: то садив і пересаджував дерева в монастирському садку, то копав у городі, то копав рівці для води. Сам невпинно працював, і других кликав до того ж» [10]. Отже, саме за ігуменства Іова Желіза в Почаївському монастирі було не лише впорядковано внутрішній устрій життя чернечої обителі згідно з вимогами спільножитного статуту, але й належним чином був облаштований сам монастир, а також налагоджена його соціально-економічна діяльність.

Акцентуємо увагу на тому, що діяльність Іова Желіза у справі захисту і піднесення православ'я не обмежувалася стінами Почаївського монастиря. Свідченням цього стала

його участь у помісному соборі Православної Церкви, скликаного митрополитом Іовом Борецьким у серпні 1628 р. у Києві. Спочатку це церковне зібрання мало на меті «...знайти який-будь спосіб, щоб без порушення прав і привілеїв православної віри утворити єдність Руси з Русею...» [5, с. 148], тобто віднайти шляхи зближення, примирення та можливо-го співіснування православних та уніатів, однак у ході його проведення воно фактично перетворилося на суд над архієпископом Мелетієм Смотрицьким за «відступництво і зраду православ'я» [25, с. 16]. Зрештою, гостра антиунійна позиція учасників православного собору 1628 р. була зафіксована в його підсумковій ухвалі, де йшлося, що вони «твердо стоять в Православной Восточной Вере, не мыслят об отступлении в унию и под клятвою обещаются не уступать и к тому же увещевают весь православный народ» [4, с. 149]. Під цією постановою містився й підпис Іова Почаївського [8, с. 19]. На нашу думку, підпис Іова Желіза під ухвалою помісного собору Православної Церкви 1628 р. у Києві засвідчив не лише його тверду позицію у справі захисту православ'я та солідарність поглядів волинського подвижника в цьому питанні з вищою православною ієрархією, але й всеукраїнський, національний характер діяльності почаївського ігумена.

Отже, упродовж майже півстолітнього (1604–1651 рр.) перебування у сані ігумена отець Іов Желізо високо підніс релігійний та моральний авторитет Почаївського монастиря, упорядкував його внутрішнє життя, сприяв його утвердженню та зміцненню передусім як духовного та релігійного центру православної Волині [13].

Іов Желізо прожив 100 років. Він помер 28 жовтня 1651 р. і був похований на монастирському кладовищі в Почаєві. Через 7 років і 9 місяців, а саме 28 серпня 1659 р. мощі цього почаївського ігумена спеціальною комісією за участі овруцького архімандрита Феофана Креховецького та київського митрополита Діонісія Балабана були підняті з землі. Як свідчив її висновок, вони були «без всякого истления, как бы того же часа погребенные, и исполненные недоразуменного благоухания» [11, с. 60]. Це дало підстави православної ієрархії ініціювати справу канонізації Іова Почаївського, і того ж таки 1659 р. його було зараховано до числа святих Православної Церкви. Таким чином, ігумен Почаївського монастиря Іов Желізо став одним із найяскравіших представників православного подвижництва Волині кінця XVI – першої половини XVII ст., ім'я якого скоро після смерті стало центральним у сонмі святих Волинської землі, і лишається таким сьогодні [9, с. 214–215].

Діяльність ігумена Іова Почаївського заклала підвалини традиції належного керування монастирем, отже, за словами С. Антоновича, його наступники «не вносять вже нічого нового», намагаючись зберегти те, що було створено й утверджено отцем Желізом [1, с. 9].

У серпні 1675 р. Почаївська чернеча обитель пережила облогу турків. Уникнення нею руйнації ворожим військом дало підстави для створення легенди про чудесне визволення монастиря Богородицею, що своєю чергою сприяло популяризації Почаївського релігійного осередку в середовищі української православної людності.

Висновки. Таким чином, етнічна ідентифікація Почаївського монастиря як православно-духовно-релігійного центру Волині впродовж перших 120 років (1597–1720) його функціонування у якості спільножитного чернечого осередку формувалася під впливом низки чинників. По-перше, заснування Почаївської чернечої обители в контексті суспільно-релігійних реалій того часу мало на меті утвердження позицій Православної Церкви та водночас протидію поширенню впливу Греко-Уніатської Церкви. По-друге, на процеси формування та плекання національної та конфесійної самобутності Почаївського монастиря вагомий вплив справила діяльність його ігумена Іова Желіза. За безпосередньої участі цього визначного подвижника не лише було впорядковано внутрішній лад чернечого осередку та налагоджена його соціально-економічна діяльність, але й високо піднесений релі-

гійний та моральний авторитет монастиря, що сприяло його утвердженню та зміцненню як духовно-релігійного центру православної Волині. По-третє, особисте сприяння Київського митрополита Діонісія Балабана у справі віднайдення та прославлення мощей святого Йова Желіза переконливо свідчить про те, що значення Почаївського монастиря як вагомого православного духовно-релігійного осередку вийшло за межі волинського регіону й набуло загальноукраїнського значення.

Список використаної літератури

1. Антонович С. Короткий історичний нарис Почаївської Успенської Лаври. Кремянець, 1938. 23 с.
2. Батюшков П.М. Волинь. Історичні долі південно-західного краю / [післямова В.С. Мороза; пер. з рос. М.А. Миколаєнка]. Дніпропетровськ : Січ, 2004. 424 с.
3. Булига О. Анна Гойська – засновниця Почаївського монастиря. *Гоцанське Погориння: давнина і сучасність. Збірник матеріалів науково-краснознавчої конференції, присвяченої 850-річчю Гоці*, 14–15 червня 2002 р. Рівне : Перспектива, 2002. С. 28–31.
4. Булига О. Діяльність Йова (Желіза) та його роль у церковно-суспільному житті Волині. *Дубенський науковий вісник: Зб. наук. праць. Випуск 1: матеріали науково-теоретичної конференції, присвяченої 525-й річниці Дубенського замку і 100-річчю від дня народження І.Д. Лозов'юка*. Рівне : Дятлик М., 2017. С. 146–151.
5. Власовський І. Нарис історії Української Православної Церкви: у 4 т., 5 кн. Т. 2. Київ : Либідь, 1998. 397 с.
6. Гуменюк С.М. Творчість Іова Желіза та її значення для становлення гомілетики у контексті вітчизняної ренесансної культури. *Вісник Житомирського державного університету*. Випуск 60. Філософські науки. Житомир : ЖДУ, 2011. С. 16–19.
7. Гуменюк С.М. Містична практика ісихії в Україні на зламі XVI – XVII ст. *Гуманітарний вісник ЗДА*. 2013. № 53. С. 156–167.
8. Гудима А. Почаївський монастир в історичній долі українства. Тернопіль : Підручники й посібники, 2003. 40 с.
9. Довбищенко М. Волинська шляхта у релігійних рухах (кінець XVI – перша половина XVII ст.). Київ : ПП Сергійчук М.І., 2008. 882 с.
10. Життя і труди преподобного Іова Почаївського. URL: <http://lpba.org.ua/zhyttya-i-trudy-prepodobnoho-iova-pochajivskoho/> (дата звернення 5.08.2018).
11. Зелинский В. Объятия Отча... Очерки по истории Почаевской Лавры. Свято-Успенская Почаевская Лавра, 2000. 192 с.
12. Іларіон митрополит. Фортеця Православ'я на Волині. Свята Почаївська Лавра. Церковно-історична монографія. Вінніпег : Накладом Видавничої Комісії при Товаристві «Волинь», 1961. 398 с.
13. Ісіченко І. Агіологічний вимір української православної ідентичності. URL: <http://www.bishop.kharkov.ua/reports/agiologicnij-vimir-ukraienkoie-pravoslavnoie-identichnosti> (дата звернення 12.10.2019).
14. Історія філософії на Україні: в 3 т. Т. 1 / [ред. кол.: В.М. Нічик (відп. ред.), В.С. Горський, М.В. Попович, Б.О. Лобовик, В.О. Зоц]. Київ : Наукова думка, 1987. 400 с.
15. Квач Р.С. Світочі Почаєва. Рівне : Дятлик М., 2014. 576 с.
16. Крижанівський О.П., Плохій С.М. Історія церкви та релігійної думки в Україні : навч. посібник: у 3 кн. Кн. 3. Кінець XVI – середина XIX ст. Київ : Либідь, 1994. 336 с.
17. Левицкий В. Къ вопросу о времени основания Почаевской Лавры и о первой устроительнице ея Анне Гойской. ВЕВ. 1913. № 9. Ч. неоф. С. 165–167.
18. Релігієзнавчий словник / [за ред. проф. А. Колодного і Б. Лобовика]. Київ : Четверта хвиля, 1996. 392 с.

19. Ричков П., Луц В. Почаївська Свято-Успенська Лавра. Київ : Техніка, 2000. 136 с.
20. Рожко В. Українські православні святі історичної Волині IX – XX ст. Луцьк : Медіа, 2003. 224 с.
21. Собчук В.Д. Від коріння до крони: Дослідження з історії князівських і шляхетських родів Волині XV – першої половини XVII ст. Кременець : Кременецько-Почаївський державний історико-культурний заповідник, 2014. 508 с.
22. Филипович Л.О. Етнологія релігії: теоретичні проблеми, вітчизняна традиція осмислення. Київ : Світ Знань, 2000. 333 с.
23. Шевченко В.В. Православно-католицька полеміка та проблеми унійності в житті Руси-України доберестейського періоду. Київ : Преса України, 2002. 416 с.
24. Шумовський А. Поклін Св. Почаївській Лаврі. Торонто : Святоволодимирське братство, 1962. 40 с.
25. Яроцький П. Петро Могила і проблеми примирення «Русі з Руссю». *Українське релігієзнавство*. 1996. № 2. С. 15–22.

FACTORS FOR THE FORMATION OF ETHNIC IDENTIFICATION OF THE POCHAIV MONASTERY THROUGH THE CIRCUMSTANCES OF ITS EXISTENCE THROUGH THE END OF XVI – BEGINNING XVII CENTURIES

Victoria Rychko

*Rivne State Humanitarian University,
Faculty of History and Sociology, Department of Philosophy
Plastova str., 31, 33000, Rivne, Ukraine*

The article represents a comprehensive analytical study of the circumstances of the establishment and functioning of the Pochaiv Monastery during the late 16th – early 18th centuries, which determined the significant influence on the formation of its ethnic identification. Analyzed here were the circumstances of the foundation of the Pochaiv Monastery in the context of the specifics of the religious and ecclesiastical life of Volyn at the end of the 16th - beginning of the 17th centuries. It was found that in the face of the opposition of the Orthodox and Greco-Uniate Churches, a special mission at this time was entrusted to Orthodox monastic monasteries as powerful centres of struggling for their Church's rights. One of them was the Pochaiv Monastery, founded by Volyn noblewoman Anna Goisk. It is emphasized that the intentions of the Volyn nobility to strengthen the position of the Orthodox Church can be traced also in the choice of the Abbot of the Pochaiv Monastery, the position of which was taken by Iov Zhelizo - one of the most respected religious and ecclesiastical ascetics of Volyn at that time. It is substantiated that he was also one of the prominent representatives of spiritual searches in the realm of the Orthodox tradition in the land, which is confirmed by a number of his works of polemical and homiletic content. The stable position of Job Iron's protection of traditional Eastern Christian ideals is reflected in his spiritual practices, in particular, the mystical practice of isychasm. The idea was developed that during his abbess in the monastery of Pochaiv monastery not only was ordered its internal structure according to the requirements of the common-law statute, properly equipped, and also adjusted its socio-economic activity, but also highly elevated religious and moral authority of the monastery, his assertion as a spiritual and religious center of Orthodox Volhynia. It is determined that the participation of Iov Pochaivsky in the local cathedral of the Orthodox Church in 1628 in Kyiv became one of the evidences of the national character of his activity. It is emphasized that the case of canonization of Iov Zheliz, implemented by the Ukrainian Orthodox hierarchy in 1659, became one of the foundations of the status of an Orthodox spiritual-religious centre of nationwide significance, which was awarded by the Pochaiv Monastery.

Key words: Volyn, Pochaiv Monastery, Orthodox Church, Volyn nobility, ethnic identification.